

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

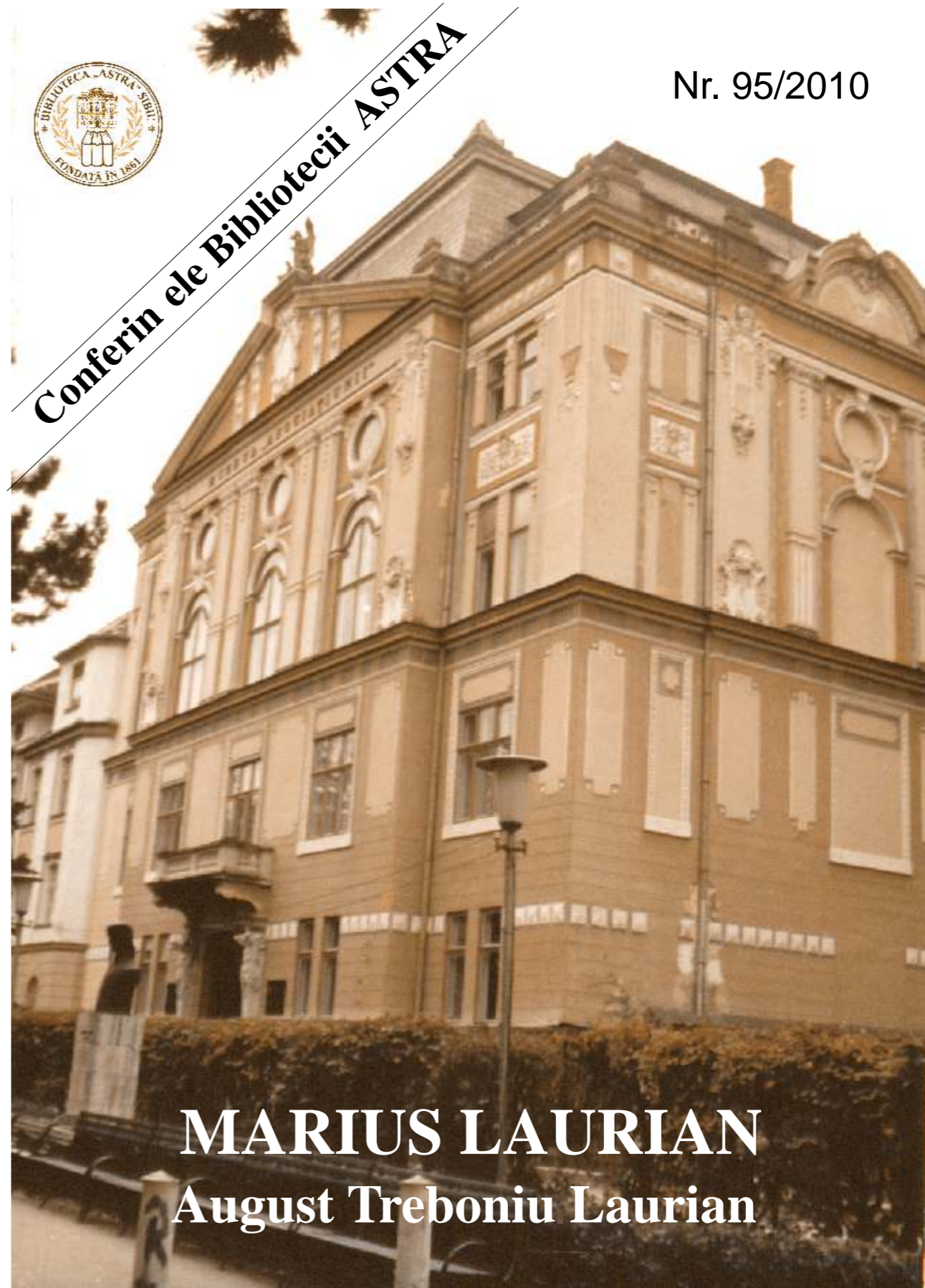

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 95/2010

MARIUS LAURIAN
August Treboniu Laurian

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
MARIUS LAURIAN: *August Treboniu Laurian*

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: **Daniela Rusu**
Editor: **Ioana Butnaru**

Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail.: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: **1843 - 4754**

AUGUST TREBONTU LAURIAN
(1810-1881)

Cronologia

AUGUST TREBONIU LAURIAN

1810-1881

S-a născut la 17 iulie 1810, fiul lui Paul (Pavel) Treboniu (Trifan) paroh.

A primit primele noțiuni de limba română de la tatăl său în Fofeldea (la est de Sibiu), în comună nu era școală românească.

Urmează cursurile Școalei Normale Germane din Sibiu, iar în anul 1831 la Liceul din Cluj (Facultate de Filozofie).

1835 la Viena urmează științele matematice la Institutul Politehnic și cele astronomice la Universitatea de sub direcția Prof. Litrow.

1840 tipărește la Viena „Tentamen criticum in originem derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis”.

1842 este chemat de Principele Alex. Ghica la București, după propunerea lui Petrache Poenaru.

1842-1848 (aprilie) funcționează în calitate de profesor de filosofie și latină la Colegiul Sf. Sava din București.

1845-1847 publică cu Nicolae Bălcescu–Magazin Istoric pentru Dacia–5 volume (vol. VI –sub tipar), vol. VII fasc. I. redactat numai de Laurian.

Traduce manualul în filozofie după Delavigne și după W. T. Krug.

1848 pleacă în Ardeal luând parte la revoluția din Transilvania. (și cea din Țara Românească), în calitate de vicepreședinte al Comitetului Național din Sibiu și redactor al manifestelor revoluționare.

La Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848, pe Câmpul Libertății, A. T. Laurian a expus în fața a 50.000 de țărani cele șase puncte revendicative ale drepturilor românilor – de care face mențiune și Karl Marx „legând prin jurământ mulțimea adunată de a nu înceta lupta până la deplina recunoaștere a drepturilor românilor”, ceea ce i-a atras arestarea în cazarma din Sibiu și a fost eliberat de „poporul revoltat care a deschis porțile închisorii și l-a dus în triumf la Orlat, unde s-a întrunit o a doua adunare.”

1849–13 septembrie, Laurian, Popazu, I. Maiorescu, I. Bran prezintă la Viena împăratului Ferdinand petițiunile românilor.

1851-1852 -Laurian, Popazu rămân la Viena în fruntea Comitetului pentru a cere împăratului Franz Joseph drepturile românilor promise și proclamate la Adunarea de la Blaj (v. Constitutioneler Krakauer Schreibe Kalender (1859), agenda la Biblioteca Academiei R. S. România.

1852–toamna este chemat Laurian în Moldova de Principele Gr. Ghica pentru organizarea Școalelor Naționale–în calitate de inspector general.

1855–călătorește prin Europa (Italia, Franța, Germania) adună material didactic.

(Prin Decretul Nr. 1173–25.I. 1855 semnat de Gr. Ghica i se conferă titlul de Agă–de care nu s-a servit).

1858–pleacă la București, adversar al campaniei antiunioniste purtată de Caimacanul Vogoride.

1859–Laurian este numit membru al Consiliului Superior al Inst. Publice.

1860–Laurian este numit profesor de istoria literaturii clasice la Școala Superioară de Litere din București și efor al școalelor.

1859–1861–redactează foaia periodică „Instr. publică”, care cuprinde pe lângă pagini de istorie, regulamente și programe didactice.

1863–Laurian este numit director al Școalei Superioare de Litere.

1861–1873 redactează „Istoria Românilor”, în mai multe ediții, manuale școlare (cosmografie, geografie, etc.) precum și „Harta Daciei milenare” (1868).

Tot în 1861–membru fondator al Asociației Transilvania, pentru cultura și literatura poporului român.

1862–Domnitorul Alexandru I. Cuza prin Decret din 1. I. 1862 îi acordă naturalizarea de cetățenie română.

1864–Tot sub Al. I. Cuza este numit profesor de literatura română și decan al Facultății de Litere–timp de 18 ani, este primul decan.

1866–se înființează Societatea Academică Română–1 aprilie.

1867–Laurian este ales Secretar general al Societății Academice Române.

1867–1874–membru și apoi președinte al Societății Transilvania pentru cultura și literatura poporului român la Sibiu.

1869–1877–Laurian funcționează în calitate de președinte al Societății Academice Române.

Notă (I. Heliade Rădulescu s-a retras fiind bolnav. Lucrările Academiei încep cu A. T. Laurian).

1870-1876 redactează Dicționarul Limbii Române și glosarul împreună cu Massim, Gh. Bariț și I. Hodoș.

1876 este numit director al Bibliotecii Centrale Universitare.

1879–Societatea literară Acad. Română ia denumirea de Academia Română.

1881–27 februarie, în vârstă de 71 de ani Laurian a decedat în București în locuința sa din Str. Labirint. Însmormântat la cimitirul Belu.

P. S. La intersecția străzii Udriște Năsturel cu Str. Matei Basarab a fost ridicat un bust în memoria sa, în anul 1903. Pe soclul este scris: „Școlarii și admiratorii săi.”

București

15 august 1973

dr. Marius Laurian

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12

Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbătut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28

Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma Vasile Ladislau Pop	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri’a, nu are dreptu a se numerá între poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39

Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociațiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i> ...	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în emanciparea femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51

Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65

Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73
George Barițiu	<i>Unul din scopurile principale ale școlilor de fete este să împuțineze urmările triste ale blestemului care se numește lux, vanitate omenească, dacă nu le poate paraliza cu totul</i>	74
George Barițiu	<i>Meritul Asociațiunii constă în admirabila sa influență morală care o pătrunde în toate fibrele poporului nostru</i>	75
Diana Câmpan	<i>Constantin Noica – restituiri</i>	76
Diana Câmpan	<i>Aventura adevărului fără de sfârșit în cultură; Cultura – o utopie asumată</i>	77
Alexandru Dobre	<i>Asociațiunea Trasnilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român și Societatea Academică Română</i>	78

Valer Hossu	<i>Episcopul Dr. Iuliu Hossu – Trăirea în jurământul pentru sionul românesc</i>	79
Cornel Lungu	<i>Momente ale participării Sibiului la Revoluția din 1848-1849 în Transilvania. Locul și rolul Comitetului Națiunii Române</i>	80
Cornel Lungu	<i>Din legăturile “ASTREI” cu societăți academice și culturale române și străine 1861-1914</i>	81
Cornel Lungu	<i>Pașii poetului în cetate</i>	82
Ovidiu Hurduzeu	<i>Capitalismul cu conștiință și economia participativă</i>	83
Ion Bianu	<i>August Treboniu Laurian</i>	84
Ilie Moise	<i>Ilie Dăianu și spiritul Blajului</i>	85
Cornel Lungu	<i>Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson</i>	86
Alexiu Tatu	<i>Mihai Viteazul în documentele Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale</i>	87
Bianca Karda	<i>Odiseea plecării unor români ardeleni din județul Sibiu în America (1900-1914) reflectată în presa transilvăneană a vremii</i>	88
Eugenia Crișan	<i>Generalul francez Berthelot și România</i>	89
George Barițiu	<i>Adunarea generală a XXX-a a Asociațiunii Transilvane</i>	90

Constantin Cubleșan	<i>Mihai Eminescu – Ciclul schillerian</i>	91
Constantin Cubleșan	<i>Ion Pop Reteganul – Folclorist și publicist</i>	92
Constantin Cubleșan	<i>Ioan Slavici – portret în oglinda timpului</i>	93
Mircea Braga	<i>Însemnări despre multiculturalitate</i>	94
Marius Laurian	<i>August Treboniu Laurian</i>	95

MARIUS LAURIAN

Oameni de seamă din istoria culturii în cadrul Centenarului Academiei R. S. R.
(1866-1966)

AUGUST TREBONIU LAURIANU*

1810 – 1881

„Cultura națională prin școală națională.” A. T. L.

S-a scris puțin despre viața și opera istoricului și filologului luptător pentru triumful ideilor democratice din veacul trecut, August Treboniu Laurianu, ultimul mare reprezentant al „curentului latinist” din școala ardeleană.

Activitatea socială și culturală a acestui scriitor a fost descrisă numai sporadic de biografi, iar scrierile sale sunt amintite mai mult de dicționare și cronicile revistelor literare ale vremii, decât în volumele de istorie și critică sau în manualele de limba română de mai târziu.

După moartea sa, Laurian a fost aproape uitat. Abia la comemorarea centenarului nașterii sale din 1910, filele învechite se redeschid de cei chemați să redea la lumină, în revistele literare transilvane și în câteva cotidiene din România, date mai ample, în legătură cu viața sa și cu acest prilej s-a insistat

* Text reprodus integral. Comunicarea a fost prezentată cu ocazia Centenarului Academiei Române în anul 1966.

mai mult asupra cărților scriitorului, decât despre rolul pe care l-a avut ca sprijinitor al acțiunilor poporului, care își afirma dreptul la existență în marea revoluție a anului 1848, din Ardeal.

O monografie documentată a publicistului de peste munți, în legătură cu marile evenimente care au caracterizat activitatea sa, n-a fost scrisă până acum, deși epoca în care a trăit a fost atât de fecundă pentru mișcarea noastră culturală.

Laurian e cunoscut mai mult ca filolog și istoric, dar mai puțin ca revoluționar și reformator al școlii.

Personalitatea sa, cât și cea a lui Nicolae Bălcescu, cu care a colaborat, văzută prin prisma epocii lor, depășește cadrul îngust al vederilor acelor care nu i-au aprofundat îndeajuns opera.

Munca lor pentru ridicarea nivelului cultural al poporului, trebuie revalorificată de istoria literaturii române, fiindcă studiile acestor doi luptători, strâns legate, au adus o prețioasă contribuție în redeșteptarea națională.

Laurian a fost un vizionar în dialectica lingvistică și rămâne un deschizător de drumuri în istorie și școală, fiindcă a așezat pe temelii solide trecutul neamului românesc, imprimând învățământului metoda cercetării științifice, nivelul curentelor pedagogiei moderne.

Cronicarii ardeleni, în frunte cu Micu, Șincai, Maior, încă din 1780 au pus bazele „școlii ardeleni”, trezind conștiința națională, prin studiul filologiei și istoriei, pentru ca mai târziu, acest curent să provoace mișcarea anului 1848, schimbând cu desăvârșire sistemele feudale învechite.

Ideile acestor gânditori, inspirate de scrierile enciclopediștilor secolului al XVIII-lea, au avut însemnate urmări și au fost cele mai valoroase pe tărâmul cultural, răspândind în masele populare principiile de libertate, conștiință națională și independență, foloase de care ne bucură și astăzi și care

nu sunt altele decât rezultatul continuării mișcărilor de regenerare începută din mijlocul veacului trecut.

Laurian a luat parte activă la aceste evenimente, timp de aproape o jumătate de secol, însuflețind și călăuzind tinerimea dornică de cultură, în calitate de profesor, filolog și istoric, cu o fermă convingere și o stăruință de fier.

A fost un mare cunoscător al clasicității greco-romane și a avut o înaltă pasiune pentru toate sectoarele culturii.

Valoarea operei sale, de mare îndrumător, trebuie privită din punctul de vedere al condițiilor și stării sociale în care se afla poporul român din Transilvania, chemat să-și făurească o nouă viață.

Toți câți i-au fost elevi, scria Ion Bianu, își aduc aminte cu admirație de acele izbucniri puternice de sentimente naționale, cu care eruditul nostru dascăl încălzea și pe cei mai reci la inimă.

Această căldură a fost caracteristica întregii sale activități și însuflețește toate scrierile sale.

Istoricul N. Iorga, în cuvintele sale de apreciere spunea: „Laurian a făcut bune studii de antichitate și a fost un harnic scriitor, deși crescut în școlile din Ungaria și Viena, el reprezintă ca și sentimentalul Bălcescu, același crez al liberalismului, pentru izbânda căruia să se dea și la noi lupte revoluționare.”

În această monografie, ne propunem a arăta nu numai opera și viața cărturarului, dar și situația românilor din Ardeal, legată de împrejurările istorice, care au determinat mișcarea din anul 1848.

Născut la 17 iulie 1810, fiul parohului român Paul Treboniu¹ din satul Fofeldea, raionul Agnita, spre est de Sibiu, a învățat primele noțiuni de limba română în casa părintească. A trecut apoi la Școala Normală Germană din Sibiu, completându-și studiile filozofice la Liceul din Cluj (1831).

În anul 1835, a urmat astronomia la Universitatea din Viena și matematicile la Institutul Politehnic, sub direcția profesorului I. Littrow, ocupându-se în același timp și cu studiul științelor politice.

Nu a exclus de la învățătură nici ramura filologiei, pentru care căpătase încă din gimnaziu, o mare înclinare.

Lipsit de mijloace materiale, a trebuit să se susțină dând, în orele libere, lecții spre a-și putea continua studiile în școli mai înalte.

Laurian a făcut studii foarte variate și a cunoscut și vorbit mai multe limbi: latina, germana, maghiara, franceza.

Diversitatea cunoștințelor sale ne surprinde pe noi, obișnuiți cu specializarea strictă din zilele noastre. El s-a ocupat de istorie, literatură, geografie, cosmografie, filologie, filozofie, arheologie, numismatică, inginerie, arhitectură, matematică, dar a aprofundat mai mult istoria, filologia și filozofia, din care au rămas scrieri însemnate.

În anul 1840, a publicat la Viena, în latinește, teza care i-a conferit titlul de laureat „Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utrique Dacia vigentis vulgo-valachicae”, sau „Încercare critică despre originea, derivarea și înfățișarea limbii române, care se vorbește astăzi în ambele Dacii”, tipărită la tipografia Mechitariștilor.

¹ Adevăratul său nume de familie era Trifan, dar curentul epocii latiniste l-a determinat să-și adopte trei nume romane A.T.L., sub care s-a făcut cunoscut. În curtea bisericii din Fofeldea se mai vede piatra funerară a fratelui său mai mare Petru Trifan, preot-paroh, 1807-1890

Această lucrare este un studiu filozofic vast al limbii române și se ocupă de fonetica, etimologia și sintaxa graiului, pe care încearcă a-l reconstitui teoretic, pornind din secolul al XII-lea.

Dorința autorului era ca limba maternă să se poată înfățișa demnă de originea ei latină, înlăturând cuvintele străine și redându-i astfel puritatea inițială.

În anul 1842, Laurian a fost chemat la București de domnitorul Alex. Ghica al Munteniei și numit profesor de filozofie la Colegiul Sf. Sava.¹

La Academia R. S. R. se păstrează în manuscris discursul de deschidere a cursului de filozofie prin care își inițiază școlarii în filozofia critică a lui E. Kant. Pe acea vreme, studiul limbii române fiind foarte restrâns, el se oferă să țină și un curs de limba și literatura latină.

În 1845, deci înainte cu un deceniu de publicarea cronicilor de către M. K. în colaborare cu Nicolae Bălcescu a început să publice la București „Magazinul istoric pentru Dacia”.

Opera a fost tipărită în cinci volume (1845-1848), dezlănțuind pe atunci o adevărată mișcare literară, fiindcă susținea prin documente drepturile românilor din Principate și din Ardeal. Ea se poate considera prefața istorică a evenimentelor din 1848.

În primul volum, după cuvântul introductiv scris de Bălcescu și intitulat „Despre izvoarele istoriei Românilor”, Laurian a publicat un discurs preliminar la „Istoria Românilor” în care schița în linii generale evoluția poporului român în lupta pentru cucerirea libertății.

¹ În muzeul liceului Sf. Sava, astăzi Nicolae Bălcescu, se păstrează condica de prezență a profesorilor, în care figurează, de la 1842 la 1848, semnătura prof. Aug. Treb. Laurian, precum și portretul în ulei, pictat de Henția.

N. Bălcescu deschide apoi seria biografiilor istorice ale câtorva cronicari: Ion Tăutul, Logofătul Miron Costin, Spătarul Cantacuzino și Postelnicul Constantin Cantacuzino.

Volumul al doilea (1846) cuprinde inscripțiile aflate pe monumentele și pietrele funerare, descifrate de Laurian, cu prilejul unei călătorii făcute din josul Dunării până la Ada-Kaleh, în anul 1845.

Lucrarea este intitulată „Istriania” și este completată cu „Însemnări epigrafice.”

În capitolul „Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române”, Nicolae Bălcescu documentează situația de inferioritate economică a țăranului român „problema țărănească nu poate fi soluționată numai prin dezrobire, ci prin democratizarea Statului, prin egalitatea drepturilor, a pământului, prin împrumutarea țăranului și prin institute de credit organizate de stat.” (vol. II, p. 229).

Al treilea volum, pe lângă *Cronica Țării Moldovene de la 1662-1730*, mai cuprinde: Documente istorice despre starea politică și religioasă a Românilor din Transilvania, un întreg studiu al vieții românilor ardeleni, mai ales sub raportul religios, culese din multe surse inedite.

În același an Laurian publică în română, franceză și germană „Scurtă istorie a Românilor”, precum și traducerea *Manualului de Filozofie* de A. Delavigne, după programa Universității din Paris.

Volumul al patrulea al *Magazinului* (din 1847) cuprinde „Cronologia Dacilor și Romanilor”, stabilind o paralelă istorică între domnitorii români din Muntenia și Moldova și între imperatorii romani, din diverse epoci, apoi un studiu de numismatică în legătură cu unele medalii ale domnitorilor, însoțit de note asupra cronicilor muntene.

Tot în același an, în colaborare cu N. Bălcescu, Laurian mai tipărește „Cronicarii Țărilor Românești” în două volume, iar în legătură cu școala scoate o traducere a filozofiei lui W. Krug, succesorul lui Em. Kant, la catedra din Königeberg.

Ultimul volum al Magazinului, al cincilea, publică în continuare „Istoria Țării Românești de la descălecarea până în anul 1716” în trei capitole, iar în al patrulea capitol, intitulat „Temisia” sau „Istoria prescurtată a Banatului”, descrie evenimentele istorice petrecute până în vremurile cele mai nouă și cu o mare bogăție de amănunte, luptele barbarilor cu bizantinii din părțile bănățene ale Dunării.

„Această parte a Daciei superioare, mai precis a celei occidentale, este una din cele mai interesante în respectul istoric.” „Ea este punctul cel dintâi care s-a ocupat de Romani, ea este locul cel dintâi care s-a colonizat de străbunii noștri, ea este teatrul războaielor în curs de 1800 de ani, ea este aceea care a păstrat limba română cu o originalitate proprie prin o vicisitudine de nenumărate calamități; ea este ceea ce au produs oamenii cu care se pot glorifica Românii în istoria lor și cărora streinii trebuie să le mulțumească.”

„...Noi încheiem aici această istorie atât de interesantă și aducem aminte românilor că, dacă ei n-au pierit prin atâta suferință, în curs de secole atât de îndelungate, trecând prin atâtea de multe probe, să nu piardă speranța pentru viitor.” (Mag. Ist. pt Dacia-Temisiana)

Anul 1848, Laurian l-a petrecut în Transilvania, luând parte activă la mișcarea Românilor de peste munți.

Până prin jumătatea secolului al XVIII-lea Românii din această provincie au trăit o viață grea: nu aveau școli, cultura rămăsese la gradul primar și la școalele religioase ale Blajului.

Românii erau buni să facă robotă și să plătească dărilor, și în afară de a fi preoți și plugari, recrutați pentru războaie, nu erau vrednici de alte merite, erau excluși din orașe, ca să nu se grupeze în centre comerciale sau industriale.

„Cel care nu posedă nimic, nici drepturi, nici avere, nici chiar proprietatea brațelor sale, plătește dări din bunul său, cu munca sa, cu ființa sa, pe când acela care posedă totul, pământul, capitalul, drepturile și statul, nu plătește absolut nimic, nu ajută cu nimic interesului public” scria Nicolae Bălcescu în *Mag. Ist. pentru Dacia*, vol. II, pp....

În a doua jumătate a aceluși veac, poporul român a început să se lumineze. Școlile din Blaj, universitățile din Roma și Viena au dat neamului o serie de bărbați de frunte: Gh. Șincai, Samuil Micu și Petru Maior, care aduceau dovezi despre originea romană a poporului.

Fiul preotului Pavel Trifan din Fofeldea, crescut în mijlocul acelor frământări din primele decenii ale veacului XIX, s-a simțit însuflețit să ia parte activă la desfășurarea evenimentelor ce au survenit în jurul anului 1848.

Revoluția anului 1848 din Ardeal a fost mișcarea țăranilor, spre deosebire de revoluția din Țările Române, care a fost a maselor burghezo-democratice. Ambele însă au urmărit același țel: eliberarea poporului de sub jugul claselor exploatoare, în timp ce atât autoritatea habsburgică din Ardeal, cât și dominația turcească din Muntenia și Moldova, se opunea liberei dezvoltări a acestor popoare exploatare de interesele economice ale exploatarelor stăpânitori.

Pentru a înțelege mai bine viața poporului român din Transilvania, e suficient să amintim că încă din anul 1767 Maria Tereza și în 1790 fiul său

Leopold al II-lea au propus în dietă întocmirea unui „urbariu”, lege care trebuie să reglementeze raporturile dintre proprietari și muncitorii de pământ, inițiativă reînnoită în anii 1834 și 1842, dar fără rezultate ușurătoare.

După o statistică a epocii, numărul iobagilor în Transilvania se ridica la peste 2 milioane, iar cel al nobililor stăpâni la 17.000. Aceștia dădeau în dijmă pământul lor țăranilor, care munceau exploatați, fără să tragă mari foloase.

În anul 1848, nobilimea austriacă, temându-se ca mișcările din Galiția să nu se extindă în toată împărăția, a hotărât, în dietă, să pregătească un alt „urbariu”.

Această nouă reglementare n-a fost decât o sistematizare a abuzurilor seculare, care s-au tradus prin îngustarea pământului de cultură aparținând țăranilor, dublarea zilelor de lucru săptămânal la moșieri, mai adăugându-se și alte prestații de muncă obligatorie și dijmă după strângerea recoltei.

Votarea acestei legiuiri neomenoase, la care se mai adaugă politica de distrugere a naționalităților din monarhia austriacă, a trezit conștiința țăranimii, dornică de emancipare.

Nedreptățile astfel adunate au pregătit Revoluția.

În Ungaria mișcarea s-a extins la 15 mai 1848: Ludovic Kosuth a lansat vestita proclamație, transformată în constituție, prin care chema poporul la lupta pentru libertate, democrație, abolirea privilegiilor feudale și unirea Ungariei cu Ardealul, despărțindu-se de monarhia habsburgică.

La rândul lor românii, înflăcărați de scrierile cărturarilor ardeleni, urmăreau aceleași aspirații de autoguvernare și unitate de limbă, ca națiune separată, așa după cum scria Nicolae Bălcescu după 1848 în „Mișcarea Românilor din Ardeal”: libertatea naționalităților nu poate veni din mila împăraților și despoților, ci numai într-o unire strânsă între toți românii și

dintr-o ridicare a tuturor împreună și din solidaritatea cu toate popoarele împilate.

Revoluția de la 1848 din Ardeal a izvorât din avântul tinereții universitare și entuziasmul profesorilor, inspirată fiind de ideile liberale ale scriitorilor secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea la care sa-u asociat preoții și țărani, contra unei întreite tiranii: religioasă, politică și economică.

Biserica ardeleană era împărțită în: catolică, luterană, calvină și unitariană. Românii în anul 1697 semnaseră la Alba Iulia actul de unire cu biserica romano-catolică, iar un sinod din 1700 sub împăratul Leopold I întărise această unire, așa că de atunci, românii din Ardeal au rămas divizați: în uniți sau greco-catolici și neuniți, greco-orientali sau ortodocși.

Scopul catolicismului prin „propaganda fide” era să pună stăpânire pe români, dar această legătură cu biserica de la Roma nu a adus nici un fel de alinare a suferințelor. Poporul român voia libertate și drepturi egale cu celelalte națiuni. Promisiunea împăratului ca românii uniți să aibă drepturi egale cu catolicii n-a fost împlinită niciodată.

Transilvania era stăpânită de habsburgi, împăratul Austriei era și rege al Ungariei și mare principe al Ardealului. Teritoriul se găsea divizat în trei regiuni: ținutul ungarilor, al secuilor și al sașilor. Românii, deși în majoritate absolută, nu aveau ființă legală printre aceste popoare, astfel că dezvoltarea lor economică și politică era înăbușită, fiind cuprinși în marea masă a țăranilor iobagi, lipsiți de știință de carte, nefiind reprezentați în proporție cu numărul lor în dietă.

Se formaseră două curente: o parte din Români, înșelați de propaganda maghiară, cereau unirea cu Ungaria și alta, cea mai mare, în frunte cu Simion Bărnuțiu, dorea autonomia.

La 2/14 mai 1848 a avut loc o întrunire restrânsă a românilor în catedrala Blajului, iar la 3/15 mai s-au adunat în marginea Blajului, lângă apa Târnavei, pe câmpia înverzită a „Libertății”, denumire ce se mai citește și astăzi pe inscripția de pe piatra comemorativă, peste 40.000 de români din toate colțurile Ardealului. La aceștia s-au alăturat și tinerii proscriși, veniți din Moldova, care încercaseră o mișcare liberatorie și de regenerare, cerând unirea cu Valachia. Printre aceștia se află scriitori și preoți de valoare ca: V. Alecsandri, G. Sion, V. Babeș, Al. Russo, C. Negri, etc.

Tribuna de unde trebuiau să vorbească oratorii era așezată în mijlocul locului, iar în jur se orânduise preoțime, intelectuali și după ei rândurile țăranimii, împărțite în cete separate, astfel ca să poată trece trăsura printre ele.

Ziua era senină, poporul român asista, în cămăși albe, încinse cu șerpărie de piele brodată și pe fețele tuturor, stăpânite de emoție, se citea durerea trecutului, virtuțile prezente și speranța viitorului.

Din capul locului, cei doi episcopi Andrei Șaguna și I. Lemeny, au fost proclamați președinți ai adunării. Bărnăuțiu, Bariț au fost aleși vicepreședinți, iar Cipariu, Popasu, Laurian, V. Boian, I. Bologa, P. Dunca, S. Anghel, I. Barbu, Petre Maniu și I. Bran secretari.

După cuvântarea lui Simion Bărnăuțiu, care a rostit un discurs înălțător, în care descrie trecutul apăsător al țăranilor, viața lor de robie sub povara poruncilor nobililor stăpâni, de care nici gestul disperat de unire cu biserica Romei nu i-a putut scăpa, a urmat votarea unei rezoluții, prin care națiunea română se declară credincioasă împăratului Austriei, proclamându-se națiune de sine stătătoare pe temeiul libertății egale cu celelalte națiuni.¹ (George Mihail–cuvânt pronunțat la 28 febr. 1881, din partea Soc. Transilvania).

¹ George Mihail–cuvânt pronunțat la 28 febr. 1881, din partea Soc. Transilvania

În ziua următoare, la 4/16 mai, Laurian, după ce a îmbărbătat mulțimea adunată în jurul tribunei, legând-o prin jurământ de a nu înceta lupta până la deplina recunoaștere a drepturilor națiunii române, a dat citire unei rezoluții mai dezvoltate, care cuprinde „dreptul românilor de a fi reprezentați în dieta țării în proporție cu numărul locuitorilor din fiecare națiune, independența bisericii române, libertatea comercială și industrială, libertatea tiparului, înființarea tribunalelor populare cu dezbateri publice, gărzi naționale, fondarea de școli și a unei universități române, abolirea tuturor privilegiilor, egalizarea impozitelor în proporție cu averea, pentru a se pune capăt iobăgiei, drepturi egale și constituționale pentru toate națiunile și o legislație nouă, bazată pe principiile de egalitate și libertate.

„Libertatea fiecărei națiuni, scria Bărnăuțiu, nu poate fi decât națională, deoarece libertatea este apărarea bunurilor vieții și cea mai mare este tocmai naționalitatea.”

„Să ridicăm piatra ce acoperă mormântul, să liberăm poporul român din lanțurile milenare.”

Marea întrunire de la Blaj a românilor ardeleni constituia un mare eveniment. După veacuri de nedreptate, poporul era chemat la o viață nouă, cerând recunoașterea drepturilor sale pe cale pașnică.

Curând însă după această adunare, visurile lor au fost spulberate.

La Viena izbucnește revoluția, nemeșii unguri au profitat de această tulburare ca să obțină de la împăratul Ferdinand separarea de Austria și unirea Ungariei cu Transilvania.

Românii au protestat împotriva acestei uniri, în care ei nu erau reprezentați în dietă în proporție cu numărul lor.

Se aleseseră două delegații: una care să meargă la împărat, în frunte cu episcopul Andrei Șaguna, și alta la dieta țării, în frunte cu episcopul unit I.

Lemeny, iar un comitet permanent, format din Laurian, Bărnăuțiu, Bălășescu, Micheș, Cipariu și Bran rămase la Sibiu, cu scopul de a ține legătura cu delegațiunile și să convoace adunarea generală pentru comunicarea rezultatelor tratativilor. Laurian a fost unul din cei mai activi membri ai Comitetului Român.

Pentru a nu se mai întârzia mersul evenimentelor s-a hotărât ca Laurian, însoțit de trei delegați, să meargă la împărat.

La 11 iunie 1848, împăratul fugit la Innsbruch în Tirol, din cauza revoluției, primește delegația românilor care îi înmânează o petiție, prin care cer nu fângăduințe, ci împlinirea doleanțelor bine chibzuite.

COPIE după scrisoarea lui Alecu Golescu către Avram Iancu. Originalul se află în biblioteca „Astra” din Sibiu.

Secretul

Zlatna în 18 ianuarie 1849

Frate Iancule,

Scrisoarea ce am primitu prin Domnia ta avea în ea scrisoarea de la Belgradul în Servia, Constantinopol și Paris. Știrile ce am căpătatul sunt foarte serioase:

Nouri grei amenințători de catastrofe în Europa au întunecat cerul orientului. Acel resbel în orientu de care s-au sguduit toate puterile Europei și pe care l-au conjurat aliații puterilor la 1840 cându tote s-au unit spre a ține integritatea imperiului Otoman, este în ajunul disciderei lui. La 1840, Francia sprijinind pe rebelu Pacha al Egiptului voia ruinarea Turciei, națiune care să fie bariera civilizațiunei și apărarea Europei libere de năvălirea barbarei

ginte de la Nord. Acum în 1849, Rusia voiește ruinarea imperiului Otoman, pășește pe calea ce au apucat de la 1710 de a stinge românismul și de a cuprinde pentru dânsa principatele și pentru panslavism pe celelalte țări. Apoi din Servia fratele nostru Bălcescu ne scrie că Rosia s-au înțeles spre a revolta Servia, Bulgaria și Bosnia, făgăduind tronul Bulgariei lui Miles Mihael și au fost Petersburg.

Puterile Europei, Francia și Engletera, sprijinescu pe poartă de a cere ca Rosia să evacueze principatele.

Poarta nemulțumită de Ruși și de Boieri pentru simpatiile ce au către inamicii ei prin comisarul nostru din Constantinople, ne poștește de a merge acolo spre a reprezenta interesele țării.

Poarta dându Românilor constituțiunea lor și uniune Moldovei cu Valachia prin noi poate ajutorul și simpatia celor 4.000.000 de Români din principate. În interesul dară al populațiunii române noi ne-am hotărât de a pleca sperând a vă ajuta și pe voi cu arme și muniții din armata amică cu noi adică de la turci. Voi aveți nevoie de arme, de armele mântuirii și cu ducerea noastră la Constantinople vi le putem da.

Iată frate că atâta ne am amarat de tine, câtu ție descoperim tot secretu în interesul principatelor, la tine o să venim ca să-ți arătăm și scrisoarea Comisarului nostru de la Paris în interesul Românilor din Austria, care ca și Turchia amenințați de desmădulare, numai în românismu pote afla integritatea sa scăpată și de elementul slav și de cel Roman, prinu Italiani, și de cel German și de cel Maghiar. În amestecătura aceasta grozavă misiunea noastră este de a scăpa Românismul, a asigura pe cei 8.000.000 de Români, și a ta este de a constitui pe cei 4.000.000 de Români de sub Austria frate Iancule! În tine punem astăzi speranța ce o avem în Magheru, care în curând

cu persoana sa o să servească în principate cu armata turcească, precum tu vei putea fi aici cu cea austriacă.

Frate, noi suntem răspândiți în toată Europa și cu toții trebuie a ne aduna la Constantinopole, ca de acolo cu turcii să lucrăm în țară, însă suntem lipsiți de bani pentru a lucra în atâta cât cei din Paris n-au avut cu ce tipări memoarele pentru cabinetele Europei, de ce cum să poată călători. Noi am scris D. Bărnuci rugându-l să ne deie ajutor întru a cere milă Ardelenilor pentru cauza noastră celor de sub turci, și aceasta în neputința în care ne aflăm de a străbate în Bucovina unde găsim bani. Așteptând răspunsul său noi te rugăm și pe tine ca, sau prin colectă secretă să cerem milă ardelenilor spre favorul celor 4.000.000 de Români, sau prin un împrumut pe ipotecă de moșie în țară și prin garanția a toți pentru unul și unul pentru toți, a celor 22 expatriați, capi ai revoluției și ai partidei turcești.

De poți face ceva, acum trebuie să faci, căci pentru Românismu acum sau niciodată, pentru cei 4.000.000 de Români din principate noi facem demerse dar... de aici trebuie să dați și voi din mână.

Iată ce ar trebui să faceți după socotința Românilor din Paris. „Românii din Transilvania n-au făcut pasuri destule către Austria. Ei au pus pe sași se vorbească pentru dânșii, tot tutele altue!

Nu zicu că trebuie să ne sfîimu de Sași, din contra multă încredere să le arătăm și adevărata frăție ca să recomandăm tuturor Românismul și să facem ca pericolul său de dezvoltare să nu fie privitu cu spaimă și ură de celelalte nații ale Transilvaniei.”

Noi să nu ne asemănăm cu Maghiarii, ci să facem ca chiar Sașii să trăiască în pace cu Românii Așie urmând Românismul se va arăta tuturor cu culore frumoase și nu întunecoase ca Maghiarismul.

Însă tutelă să nu primim!

Ce mare lucru să fie trimesu și Românii din Ardeal, Banat, Oradea și Bucovina câte un deputat cu mandatul la Fransport și Viena, precum au făcut sașii din Transilvania!

Frate Iancule, Românii din Ardeal sacrifică viața pentru naționalitatea sa și nu caută să trimeată oameni la Paris, Berlin, Viena, Francfort spre a culege rodul ce trebuie să iasă din lucrările făcute cu sângele a mii de Români și cu averea a sute de sate pustiite: în zadar va semna cineva dacă nu ne vom gândi și la secerat Anghel Moldovanu n-ar putea lucra în capitalele Europei cum ar putea lucra în alte capitale un Laurian și un Cipariu. Acum sau niciodată putem face și treaba noastră făcându pe aceea a altora.

Astă împrejurarea favorabilă este trimisă de providență Românismului. Să căutăm ca Românul murind pentru împăratu, să moară și pentru națiunea sa, încâtu trecutu este de însemnătate mare a avea arma în mână și a onora cu triumfuri pe bravii noștri apărători, onorându-ne noi înșine când onorăm bravura și eroismul în Iancu, pe atâta este și până în inima omului ce nu cere decât pâne de toate zilele, spre a stoarce foloasele bravurei pe calea diplomatică.

Salutare și frăție

Alecu Golescu

„Poporul să fie recunoscut națiune română, egal îndreptățită cu celelalte națiuni, să se reînființeze sinoadele și o mitropolie, să se suprimе toate asupririle economice, să se încuviințeze libertatea presei, gardă națională cu ofițeri români, școli românești și o universitate, să se redacteze o nouă constituție.

În manuscrisul inedit „Însemnări despre Români” pag. 149, publicat de Acad. Prof. A. Oțetea și S. Schvann (1964) Karl Marx arată „că petiția

conținând 16 articole, redactată de August Treboniu Laurian, a fost primită cu unanimitate. Două deputații au fost alese, una pentru a prezenta petiția împăratului, iar alta pentru a comunica Dietei.”

Un comitet permanent de 12 membri a fost desemnat pentru Sibiu.

Delegația protestă contra hotărârilor luate fără consultarea ei.

Împăratul primi la Insbruck, la 11 iunie, delegația română, dar a răspuns că unirea Transilvaniei cu Ungaria a fost decretată de către dieta din Cluj la 8/30 mai și că ministerul ungar va aduce la îndeplinire celelalte cereri ale românilor arătate în memoriul prezentat. Șaguna cu o parte din deputați rămase la Pesta spre a insista la ministerul ungar, punerea în aplicare a promisiunilor imperiale.

În așteptarea punerii în aplicare a acestor doleanțe, Laurian se întoarce în Transilvania, unde găsește Comitetul permanent, dizolvat de guvernul ungar, iar românii persecutați și aruncați prin temnițe.

La 6 august a fost și Laurian arestat, închis în cazarma din Sibiu, dar poporul deschizând porțile închisorii, l-a eliberat la 12 august 1848 și l-a dus în triumf la Orlat, unde a avut loc o altă adunare la 30 august. Abuzul de putere al autorității ungare făcu, ca regimentul marginal român și cel de la Năsăud, să ceară arme de la împărat spre apărarea cauzei comune.

La 4/17 septembrie, o nouă întrunire se formă pe Câmpia Blajului, unde peste 60.000 de români din toată Transilvania, cuprinzând ținuturile: Făgărașului, Almașului și Mureșului, la care se alăturaseră și trupele de sub comanda lui Avram Iancu, protestară contra măsurilor de teroare și cerură din nou autonomie și suprimarea iobăgiei.

Atunci s-a rupt legătura cu Ungaria, decretându-se înarmarea generală a națiunii: cincisprezece legiuni de români s-au format din tot Ardealul, cauza

națiunii române devine cauză comună cu celelalte națiuni conlocuitoare și lupta începe pe față, contra violenței ungare.

Comitetul Revoluționar Român compus din: Laurian, Bărnauț, Balașescu, Miceș, Cipariu convoacă poporul la arme, revoluția izbucnește cu toată furia.¹

Trupele ungare puse sub comanda generalului Bem, înaintând spre Ardeal, se ciocnesc la Ciucea cu trupele austro-române, le înfrânge, ocupând Clujul și Brașovul, devin stăpâne pe întreg Ardealul.

În acest timp Nicolae Bălcescu a trecut munții ca să încerce să convingă Comitetul Român să-și schimbe atitudinea față de revoluția ungară și să împace trupele revoluționare maghiare cu trupele române de sub comanda lui Avram Iancu. Sașii fiind deopotrivă amenințați ca și românii, cheamă în ajutor trupele țariste rusești din Muntenia, ocupând Brașovul și Sibiul înconjoară pe austrieci, obținând astfel o victorie trecătoare contra trupelor lui Bem la Sibiu. Soarta armelor române, un timp nedecisă, Ardealul cade în mâna ungarilor învingători.

Între timp Avram Iancu și Ion Axente, din Munții Abrudului cuceresc Aiudul, iar vice-tribunul Orban înconjoară Clujul.

Luptele se dau tot mai aprige și în puține zile sunt dezarmați ungurii rebeli din Transilvania, care retrăgându-se în Munții Crișului, pun capăt revoluției ungare.

Generalul austriac baron Wohlgemuth a fost trimis în Transilvania în calitate de guvernator civil și militar, după ce ungurii depuseră armele.

Autoritatea austriacă abia instalată nu a mai voit să facă deosebire între ungurii rebeli și românii fideli împăratului, asuprindu-i din nou prin măsuri riguroase.

¹ A se vedea la anexe: Apelul Comitetului din 20 VIII 1848, către Români

Alte demersuri făcute la Viena au rămas fără ecou. Laurian și Popasu au fost desemnați cu această misiune, prezentând la 13 februarie 1849 noului monarh Frantz Iosef, nepotul de frate al predecesorului său Ferdinand, abdicat, petițiunea românilor, formulată la prima adunare de la Blaj.

Lupta revoluționară a românilor din Ardeal a fost strâns legată de revolta ungarilor de sub dominația habsburgică, stăpânire care a împiedicat multă vreme libera dezvoltare a intereselor ambelor popoare. Despotismul casei habsburgice a rămas surd la petițiunile românilor, cu toată acțiunea întreprinsă de delegația română, compusă din A. T. Laurian, Andrei Șaguna și Timotei Cipariu între 01.01.1851-17.06.1852 în capitala Austriei.¹

După potolirea spiritelor, tânărul împărat Frantz Iosef socoti că este bine să acorde românilor câteva drepturi, s-a obținut o mitropolie pentru uniți (1850) și alta pentru neuniți (1860).

Privilegiile feudale erau desființate, se împroprietăriseră cu puțin pământ foștii iobagi, practicarea comerțului și meseriilor deveni liberă.

Românii erau nemulțumiți de puținele drepturi acordate. Transilvania avea 20 de deputați în dieta română, în fine românii fură recunoscuți ca a patra națiune în stat.

Laurian a publicat atunci la Viena o colecție în trei volume de petiții, memorii și acte relative la revoluția din 1848-49 (Die Romänien der Oestreichischen Monarchie, 1851.)

„România Liberă”, organ al cuvântului românesc, ce apărea la București, subliniind rolul lui Laurian în revoluția din 1848, scria: „A luat parte însemnată la mișcarea națională din 1848, a fost unul din cei mai ageri și

¹ A se vedea la anexe însemnările lui A. T. L., asupra demersurilor întreprinse la Viena, pentru realizarea drepturilor românilor, scrise pe “Agenda Const. Kraikener Schreit Kalender

curajoși luptători pentru drepturile, existența și viața națională a poporului român din ținuturile de peste munți.”

Ziarul „Transilvania”, exprimând cugetul ardelean scria: „Mare mâhnire cuprinse pe neînfricatul luptător, în anii din urmă, văzând trista stare în ceace a fost redus poporul român și mult se îngrijea de viitorul lui. În asemenea momente grele însă, o rază de speranță și de credință îi îndulcea inima, el să gândească la junimea română. Atunci ochii săi luceau mai vii, căci o voce interioară îi spunea că luptele viguroase din eroicul an 1848, n-au fost zadarnice.”

Revoluția anului 1848 a răspândit în masele populare ideile democratice și dacă n-a reușit pe deplin, spiritul vremii a trăit mai presus de orice dezamăgire, roadele ei au prins și s-au dezvoltat.

Puternica generație a acestei epoci de tranziție a făcut cunoscută Europei națiunea română, căreia i-a deșteptat conștiința de popor de sine stătător, cu năzuințele sale de unitate națională.

Dacă Ardealul a fost, vreme îndelungată, o problemă care a împiedicat bunele relații între poporul român și cel maghiar, rezolvarea de mai târziu a acestui diferend istoric, întărit de respectul acordat drepturilor minorităților, a putut înlătura șovinismul și realiza trainica legătură de prietenie a celor două popoare vecine.

Inițiatorii din veacul deșteptării au dat semnalul dezrobirii popoarelor, reformatorii secolului nostru au înlăturat prejudecățile prin raționamente marxiste.

În Ardeal, încă de la sfârșitul veacului al XVIII-lea o întregă pleiadă de scriitori își asumă greaua răspundere să reînvie națiunea română, mult timp rămasă în întuneric, din cauza persecuțiilor pe care le suferea de la națiunile stăpânitoare.

Încă de la jumătatea secolului al XVIII-lea, episcopul Inocențiu Klein, obținând de la guvernarea austriacă domeniul Blajului, fondează o episcopie, seminarul și gimnaziul pentru cultură și ridicarea viitorilor preoți și învățători.

Studiul cel mai însemnat în aceste școli era limba latină.

De aici au pornit vestitele mișcări culturale care s-au răspândit pe tot cuprinsul ținuturilor locuite de români.

Școala era bine organizată, de la început numărând peste 300 de elevi.

O dată cu punerea în aplicare a planului de învățământ, („Ratio educationis, 1777), introdus de Maria Tereza, școlile românești din Banat și Ardeal capătă o temeinică înfățișare. Din aceste centre au ieșit acele promoții de români bine cultivați, care au pregătit mișcările naționale de mai târziu.

Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior au fost primii reprezentanți iluștri promovați de școlile Blajului, urmași mai pe urmă de altă serie, cu nu mai puțin viguroase talente și în frunte cu: Cipariu, Bărnăuțiu, Bariț, Laurian, Aron Pumnu, Andrei Mureșanu și Ion Maiorescu.

Acești inimoși dascăli patrioți au fost întemeietorii „Școlii Ardelene”, denumită „curentul latinist”, care a pregătit dezrobirea și consolidarea poporului român: conștiința națională nu se formează decât prin cultură națională.

Istoria devine neseparată de limbă și ambele urmăresc același scop: dezvoltarea originii latine a limbii și curățirea acesteia de elementele străine ce pătrunseseră în vocabularul românesc. Aceste reforme trebuiau să fie înfăptuite prin școli și scrieri.

Studiile filologice și istorice încep să se răspândească, alături de operele literare, prin revistele epocii „Foia pentru minte, inimă și literatură” a lui G. Bariț de la Brașov, „Familia” la Pesta 1865 și „Transilvania” din Sibiu.

Anii 1848-1866 imprimă o tendință pronunțată de promovare a valorilor culturale.

După potolirea revoluției din 1848, școlile din Principatele Române care fuseseră închise se redeschid, sub domnia lui Barbu Știrbei în Muntenia și Gr. Ghica în Moldova.

Pe la sfârșitul anului 1851, Laurian părăsește iarăși Transilvania, fiind chemat de Principele Grigore Ghica la Iași, pentru organizarea școlilor naționale, în calitate de inspector general, care după plecarea lui Gh. Lazăr, căzând în mâinile dascălilor greci, pierduseră prestigiul trecutului.

În această funcție, depune o muncă neobosită, urmărind activitatea profesorilor, tipărind manuale didactice, care ajungeau până la a 10-a ediție, imprimând tuturor o activitate fără preget, dând el însuși exemplu prin admirabile lecții de literatură, filozofie, matematici, științe fizico-chimice etc., ce le ținea la Academia Mihăileană unde a fost numit profesor.

Valorosul profesor dr. Petru Poni (1841-1925), care a ocupat catedra de chimie la Iași, descrie în memoriile sale sistemele pedagogice ale marelui dascăl, pentru ca să pătrundă în inimile școlarilor și să se facă ascultat: „Laurian era un om în adevăr extraordinar prin varietatea cunoștințelor sale, când lipsea un profesor el îl înlocuia, erau zile în care preda câte două sau trei materii deosebite. Într-o clară expunea trigonometria sau teoria funcțiunilor, în alta făcea anatomia sau zoologia, în alta limba română, greacă sau latină. Eram fericit când ascultam o lecție făcută de el, ni se părea că în mintea lui s-au concentrat toate cunoștințele omenești.”

Profesorul Laurian cunoștea gradul de dezvoltare intelectuală a fiecărui elev în parte, știind care e valoarea lui, care sunt calitățile și defectele lui, izbutind ușor să îndrepte micile păcate ale adolescenței, cu bunătatea sa, fără să recurgă la pedepse.

„Dacă am ajuns și eu să fiu un bun profesor, după cum mi s-a spus, aceasta lui Laurian și Bărnăț o datoresc.” „N-a avut școala românească un al doilea inspector ca Laurian”, spunea Petre Pășcanu (1896-1913), un distins profesor de istorie antică al Facultății de Litere din Iași. Amintirea lui este păstrată până în zilele noastre în Moldova, prin numele ce i-a fost dat liceului din Botoșani și în Ardeal numele liceului din Agnita, dat în anii puterii populare.

Spiritul său de cercetător neobosit, dotează școala cu mai multe scrieri literare, științifice și didactice, printre care se remarcă „Documente istorice despre starea politică și ieratică a românilor din Transilvania, culese și prelucrate”, Viena, 1850 și „Cronica lui Gh. Șincai (1851), fără de care românilor istorie n-ar avea.”

În primăvara anului 1855, Laurian este trimis de Principele Grigore Ghica, împreună cu Const. Negri, la Conferința de la Viena; de aici el pleacă să viziteze centrele de cultură din principalele capitale ale Europei (Berlin, Paris, Roma, Londra), de unde aduce un bogat material pentru instrucția publică, pe care îl aplică în programele școlare.

După venirea în Moldova a caimacamului antiunionist Nicolae Vogoride (1857) în locul lui Gr. Ghica, Laurian își dă demisia din toate funcțiile pe care le avusese până atunci și trece în anul următor la București.

În capitală, revoluționarul de pe arena socială trebuie să întreprindă aceeași mișcare și pe tărâmul cultural, prin reorganizarea învățământului de toate gradele pe baze mai democratice.

Trecând Carpații, Laurian a găsit limba poporului plină de cuvinte străine, cu deosebire la orașe, acestea erau turcisme, slavonisme, grecisme și alte arhaisme, care își creau loc în vorbire, înlocuind pe cele de origine latină.

Sfântă și nobilă a fost utopica încercare a reformatorului, după cum se exprima Nicolae Iorga.

Multe din aceste străinisme au dispărut din vocabular, pierzându-se odată cu înlăturarea ocupațiilor străine neamului, dar în entuziasmul său patriotic, autorul Dicționarului Limbii Române și al Glosarului Cuvintelor Străine se lovi de nevrednica și adâncă lor înrădăcinare.

Caracterul general al instrucțiunii în Principatele Române a fost mult timp influențat de cultura slavonă, iar limba greacă devenise limba curentă a așa-zisei clase boierești.

Învățătura izvorâtă din idei mistice era predată în limba dascălilor fanarioți, preocupați mai mult de înălțarea patriei lor, nu de inițierea în cultură națională a celor chemați să-i cultive.

Școala de naționalism a fost la Sf. Sava, puținii români care o absolveau și mai ales fiii burgheziei înstărite, contrar spiritului impus, erau influențați de emanciparea patriei lor de sub dominația fanariotă, al cărei semnal de redeșteptare a fost dat de revoluția din 1821 a lui Tudor Vladimirescu.

Eforiile și ctitoriile, prezidate de mitropolitul țării, impuneau cadrele și programele așezămintelor de cultură românească.

De aceea părinții care doreau să dea copiilor lor o cultură mai îngrijită, dacă nu puteau să-i trimită la școlile Apusului, îi îndrumau în centrele de cultură din Ardeal, la Brașov, Blaj și Sibiu, fiindcă aici organizarea învățământului era mai veche și mai înaintată.

În urmă au fost aduși din Ardeal Aug. Treboniu Laurian (1851) în Moldova și Ion Maiorescu (1811-1869) în Muntenia, care cu vederi mai largi deschid școlii noi orizonturi. Tratatul de la Paris din 30 martie 1856 și

Convenția din 19 august 1858 au marcat o nouă eră pentru viitorul Principatelor Române.

Proiectul de Constituție, elaborat de Comisiunea Centrală a Unirii din 1859, prevedea și organizarea învățământului public.

Din toamna anului 1859 până în vara lui 1861, Laurian a redactat foaia semi-oficială „Instrucția publică”, care cuprindea pe lângă legi, regulamente și instrucțiuni școlare, pagini de istorie, cursuri clasice și 24 capitole din „Istoria Daciei” de Samuel Klein, scrisă în latinește: „Samuelis Klein historia Daco-Romanorum sive Valachorum”.

Laurian a fost multă vreme factorul hotărâtor al reorganizării învățământului de toate gradele: elementar, secundar și superior, trasând de la început bazele noilor reforme. (Instrucțiunea Publică 1859, luna noiembrie, București).

Formulăm câteva din ideile lui Laurian:

1. „Înființarea unei autorități superioare, independentă, pentru dirijarea instrucțiunii publice, care să formeze un corp permanent și să traseze planul de învățatură, introducând succesiv reformele necesare dictate de experiență”: această autoritate urma să fie alcătuită din bărbați luminați în știință și deprinși cu administrația școlilor.

Educația și instrucția trebuie să aibă în vedere: „cultivarea minții și să formeze inima tineretului pentru adevăr și virtute.”

2. „Dezvoltarea învățământului primar prin înființarea de școli prin toate satele pentru copiii de ambele sexe, deschizându-se, în acest scop, fonduri noi, căci fără bani nu se pot înființa, iar cele existente nu se pot ține.”

3. Învățământul primar trebuie să devină obligatoriu, fiecare părinte fiind dator să-și dea copilul la școală, între 7-12 ani, sancționând neconformarea cu amendă și „lipsirea de la foloasele politice și comunale, ba chiar ecleziastice.”

4. Pentru încurajarea învățământului superior, propune să se facă o lege de admitere în posturile publice „după gradul de cultură al candidatului, bunăoară pe viitor nimeni să nu poată aspira la gradul de judecător, fără să fi urmat cursul de legi.”

În discursul său, pronunțat cu ocazia solemnității distribuirii premiilor în anul 1865, 29 iunie, în calitate de vicepreședinte al Consiliului Permanent de Instrucție Publică, Laurian arată că „instrucția primară, atât în sate cât și în orașe, era reprezentată de 2266 școli cu 2611 învățători și învățătoare, având de instruit 82.700 școlari.

Abia 1 la 5 din 400.000 de fii și fiice ale poporului care frecventă școala.”

Prin noua lege, pentru instrucția primară pe care o anunța, învățământul trebuie să devină obligatoriu, așa încât numărul învățătorilor și institutorilor se ridică de la 2611 la 5000, spre a completa necesarul unei bune răspândiri a școlarității.

Această reformă dovedea grija pe care marele dascăl democrat o purta cultivării poporului din mijlocul căruia plecase.

În urma acestui program s-au înființat aproape 2000 de școli comunale în România, având peste 43.000 școlari, pe lângă studii teoretice și noțiuni de comerț și industrie, „pentru ca tinerii ieșiți din aceste școli să posede cunoștințele necesare pentru viața practică.” Tot la acest interval se adaugă clasa a V-a pe lângă clasele reale existente.

Numărul școlarelor care urmau învățământul gimnazial mărindu-se, Laurian a propus înființarea claselor divizionare și crearea altor două gimnazii în capitală.

La 17 noiembrie 1859, se deschid, pe lângă Gimnaziul Sf. Sava, care avea 8 clase, alte două gimnazii: Gh. Lazăr și Matei Basarab.

În același timp se înființează și o școală de meserii cu scopul de a forma meșteri în ramura lemnăriei și fierăriei, iar la un grad mai înalt, să devină șefi de ateliere și conducători de construcție.

Pregătirea pentru arta militară nu fusese nici ea neglijată, punându-se baza „Școalei superioare militare.”

După normele din capitală se mai fondează noi școli profesionale de fete în principalele capitale de județe.

Tot în această vreme (1860) au luat ființă și școlile tehnice și Conservatoarele de muzică și arte frumoase din București și Iași. O școală de silvicultură începe să funcționeze la Tg. Neamț.

În lunile martie-mai 1860, Laurian a publicat în „Instrucțiunea Publică” legislația didactică care stabilea programele cursurilor și materiile de studii ale școalelor primare și secundare.

Învățământul superior figura la acea epocă sub denumirea de școli suplimentare. Mai târziu a fost ridicat la rang universitar.

Directorul învățământului public, Ion Maiorescu, în raportul său la 29 iunie 1860 către Eforia Școalelor propune înființarea Facultății de Științe, realizată în 1863, ministru al instrucției publice fiind Alex. Odobescu, precum și Facultatea de Filozofie și Litere, inaugurată la 1864, apoi se dezvoltă Facultatea de Medicină, fondată la 1856 de Carol Davilla, înființarea Facultății de Teologie și Drept precum și fondarea „Societății Academice Literare”, care a luat denumirea de Academia Română mai târziu.

O problemă arzătoare, sublinia raportul citat, era și îmbunătățirea retribuției corpului didactic. Economia în școală, scria Laurian, este o economie rău înțeleasă, fiindcă numai dânsa „este în stare să dea cetățeni luminați și cu răspundere productivă.”

La 10 septembrie 1860, Laurian este chemat să ocupe catedra de Istorie a literaturii clasice la Școala Superioară de Litere din București și la 22 septembrie același an primește însărcinarea să adune material pentru redactarea Istoriei Naționale. În anii următori, împreună cu Papiu Ilarian, tipărește „Tezaurul de monumente istorice pentru România (1852-65).

În acest timp Laurian tipărește „Elemente de Istorie a Românilor” și „Tabela Dacia antiquae ad mentem scriptum de limitae” și „Cronologia astronomică și Fastii Consularii (1870).

Prin prodigioasa sa activitate pe tărâmul învățământului, Laurian a fost un îndrumător înaintat. El a rupt zăgazurile primitive ale practicilor mistice și buchiriste, inerente condițiilor culturale de atunci, asigurând școlii unitatea națională în ambele țări surori.

După înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin și a dascălilor greci cu elemente specializate și alese prin concurs, Laurian a dat în lumină o serie de manuale științifice, menite să înlocuiască vechile cărți pline de legende și povești.

Inițiativa fondării în Principatele Unite a „Societății Literare Române” a pornit din Ardeal. În anul 1861 Gh. Bariț a întemeiat „Asociația pentru cultura și literatura poporului român” la Sibiu, în scopul de a realiza prin studii elaborarea operelor științifice. De aici s-a născut ideea fericită a constituirii și în Țara Românească a unei astfel de instituții culturale, ce s-a denumit apoi „Academia Română.”

Ion Heliade Rădulescu, considerat primul președinte al Societății Literare Române, înființată prin Decretul Locotenenței Domnești Nr. 582 din 1 aprilie 1866, a funcționat în fruntea celor 21 de membri aleși din toate

provinciile locuite de români, de la 6 august 1867–1 august 1870, în care interval de timp s-au elaborat actele de constituire ale înaltului for.

Cu numirea istoricului-filolog August Treboniu Laurian în demnitatea de președinte, de la 13 septembrie 1870, până la 14 septembrie 1878, deschizându-se a IV-a sesiune a Societății Literare Române, încep lucrările efective odată cu alegerea Comisiunii pentru elaborarea proiectului de Dicționar al Limbii Române și al Glosarului cuvintelor străine din vocabularul matern și a altor lucrări de gramatică și ortografie.

Primul gând a fost înlocuirea alfabetului chirilic cu alfabetul latin.

Protagoniștii susțineau că limba română este corupțiunea limbii latine clasice, graiul roman vulgar, vorbit neîntrerupt în partea orientală a imperiului, deci îmbunătățirea ei ar fi posibilă dacă cuvintele străine întrebuițate în vorbirea curentă s-ar înlocui prin cuvinte latine.

Așadar, noul dicționar avea ca scop eliminarea vorbelor de origine străină și înlocuirea lor cu cuvinte latine, fără însă a le impune.

În anul 1869, Timotei Cipariu tipărește gramatica și ortografia după programul Societății Academice Române, iar Laurian și Maxim, Dicționarul și Glosarul, în trei volume, elaborat timp de 7 ani (1870-1877).

În acest mare lexicon etimologic, Laurian a căutat să-și realizeze ideile din „Tentamen criticum.”

Curentul imprimat de autori a provocat declinul școlii latiniste în filologie, fiindcă Dicționarul limbii române, astfel cum a fost conceput, a fost revizuit încă din anul 1877, de o comisiune în frunte cu Al. Odobescu pe baze fonetice mai moderne.

În anul 1887, a apărut sub îngrijirea lui Hașdeu „Magnum Etimologicum”, literele a și b, operă care a fost continuată în 1897 de Al.

Philipide, iar în 1906 de Sextil Pușcariu și se găsește în curs de elaborare până în zilele noastre. [1966]

Reformatorii graiului au făcut greșala nesocotirii îndelungatei evoluții a importantului mijloc de comunicare între oameni, care au trăit în colectivitate mult timp alături de popoarele balcanice, sub influența slavă, dominația otomană și fanariotă, iar peste Carpați, în contact cu ungurii și populația germană.

Cuvintele cuprinse în vocabularul românesc, fiind adoptate, au evoluat odată cu formele sociale, cu greu se mai pot înlătura.

Opera curentului latinist a fost pe nedrept criticată, fie de Hașdeu în „Sotirul”, fie de Alex. Odobescu în „Prânzul academic”, numai la un lucru nu s-au gândit detractorii, la buna credință a autorilor, pusă în serviciul dezvoltării originii latine a poporului român care n-a părăsit Dacia Traiană, adevăr istoric, combătut greșit de teoriile lui Sulzer și Rösler, din acea vreme.

Dacă Cipariu a supus criticii vechile texte românești, Laurian a trasat bazele studiului limbii.

Năzuința celor 7 ani de utopică încercare de înnobilare a graiului n-a rămas zadarnică, fiindcă studiile fundamentale ale acestor cercetători au adus servicii reale în elaborarea gramaticii, morfologiei și a sintaxei.

Baza originii graiului matern rămâne latină, adevăr de necontestat.

Laurian a fost un fecund autor didactic.

Timpe de aproape o jumătate de secol, cărțile sale, care sistematizau cu o atenție deosebită materiile de predare, au făcut obiectul învățământului primar și secundar: manuale de geografie, gramatică, istorie, cosmografie, calendare, atlase, hărți, printre care „Harta Daciei Milenare”, simbolul unității

naționale. Trebuie subliniat că toate aceste discipline au fost scrise în cărți separate. În trecut materialul predat în școli era înglobat într-un singur volum, începând cu catechismul.

Studiul istoriei a fost preocuparea de căpetenie a lui Laurian.

De la 1861 la 1873, el scrie și completează în mai multe ediții „Istoria Românilor” din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre, împărțită în capitole care conțin un bogat material de date și fapte ale domnitorilor care s-au succedat la cârma țării.

Trecutul poporului român nu era îndeajuns lămurit, nici în privința războaielor purtate de domnitori cu vecinii și nici în ceea ce privește constituirea etnică și dezvoltarea internă.

Evoluția neamului românesc, în decursul veacurilor, apare în lumina cercetărilor bazate pe realități, cu trimiteri la autori, documente și inscripții de pe monumente și pietre funerare, menite să arate că poporul român este continuatorul poporului daco-roman, prin limbă și obiceiuri.

Aceste metode științifice au fost continuate de istoricii de mai târziu: Hurmuzachi, Xenopol, Bogdan, Nicolae Iorga și alții.

„Istoria nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecari întâmplări sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local, nu trebuie să se ocupe numai de oarecari persoane privilegiate, dar să arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțămintele și obiceiurile în deosebite veacuri.” (Magazinul istoric, 1845, T. I., p. 107).

La Academia R. S. România se păstrează, în manuscris, discursul său introductiv în domeniul filozofiei, în care expune teoriile agnostice ale filozofului și criticului idealist german Emmanuel Kant, combătând cu susținută convingere, dogmatismul și practicile mistice care au zădărnicit dezvoltarea adevărului în știință.

Concepția materialistă a profesorului luminist ce a fost Laurian, demonstrează în „Cuvântul Academiei” (1845) importanța culturii filozofice în Țările Române, care trebuie să fie în strânsă legătură cu știința pozitivă a cunoașterii legilor naturii, bazată pe experiență, rațiune și critică.

Cercetările astronomice ale savanților Copernic, Kepler, Newton, Laplace, au spulberat falsa teorie cosmogonică, izvorâtă din ignoranță mistică, ce a predominat multă vreme mentalitatea lumii feudale. (Extras din „Cuvântul Academic”, 1845, manuscris în chirilică).

Cultivat în doctrina filozofiei raționaliste a lui Kant și în spiritul iubirii de popor al marelui pedagog Pestalozzi, Laurian, în calitatea ce deținea de inspector general al școalelor și efor al așezămintelor culturale, posturi mari pe vremea aceea, supune criticii vechile metode de predare a cursurilor, arătând, în concepția noilor principii pedagogice, rolul hotărâtor al educatorului în ridicarea nivelului cultural al tineretului. Profesorul– spunea Laurian–este asemănător arhitectului, ce înalță, pe nesimțite, edificiul intelectual al școlarului, prin adăugiri treptate de părți mici.

În cursul de literatură, predat la Facultatea de Litere din București, Laurian făcea studenții să înțeleagă lumea, să gândească și să voiască, nu pretindea numai cunoașterea și însușirea subiectivă a faptelor, ci căuta prin pilde și comparații, să arate și să dezvolte, în inimile auditorilor, simțul datoriei și a ideilor de libertate, izvorâte din marile virtuți ale neamului, care străbătând secole de împilare, și-au păstrat credința într-un viitor mai bun.

După Unirea Principatelor Române (1859), Laurian este ales membru în Comitetul Superior al Instrucțiunii Publice. Acest însemnat eveniment încheie ultima generație formată la Școala Ardeleană. Cu dispariția acesteia, se întrerupe și firul ei de continuitate.

Legea din 1864 a lui Alexandru Ioan Cuza a consfințit dreptul la învățătură fiilor de săteni, odată cu obligativitatea și gratuitatea lui.

Învățământul a fost dirijat în școli primare, secundare și superioare. Facultățile unite din București au fost numite „Universitate”, sub conducerea unui rector, ales din profesorii facultăților, având la rândul lor, fiecare, câte un decan. Laurian a fost primul decan al Facultății de Litere, funcție pe care o deține timp de 18 ani, adică până la moarte, lucrând fără preget la organizarea procesului instructiv și educativ al tineretului.

După retragerea lui Cuza, în anul 1866, Laurian este ales deputat în Constituantă, iar mai târziu guvernul îi asumă însărcinarea onorifică de profesor de limba română al noului domnitor, principele Carol.

Laurian a fost membru fondator al „Asociației Transilvană pentru cultura și literatura poporului român” (Astra) din Sibiu, fondată de George Bariț la 1861, în scopul de a realiza prin studii opere științifice, și președinte de onoare al Societății „Transilvania” din București, pentru ajutorul moral și material al studenților de peste munți.

Această instituție, care număra peste 1200 de membri, a fost întemeiată la 3/15 mai 1867, de un grup de studenți ai Universității din București, sub președenția lui Al. Papiu Ilarian și un comitet de conducere compus din profesori și intelectuali, în amintirea datei memorabile a anului 1848, având ca scop strângerea legăturilor de frăție între tinerimea studiosă din toate părțile României și pentru venirea în ajutorul studenților români din Transilvania.

Fondurile financiare ale „Asociației” erau formate din subscrieri, cotizații, publicații și organizarea conferințelor.

„Societatea Transilvania” a dat sprijin material multor elemente creatoare, care nu se puteau evidenția din cauza lipsurilor și persecuțiilor politice.

De la 1874 Laurian, în calitate de președinte, a condus instituția timp de șase ani, până la moarte, cu mult tact și energie, nelipsind niciodată de la adunările ei, ca să selecționeze prin concurs pe acei tineri talentați, dornici de cultură, proveniți mai ales din pătura populară.

De la 1851, data chemării sale la București, pentru organizarea școlilor naționale și până în anul 1881, Laurian ținea strâns contact cu frații de dincolo, rămași sub autoritatea austro-ungară, prin vizite și corespondențe, în vederea îndeplinirii unității cu țara, după cum se constată prin „cifrul cu perforații” care servea la descifrarea scrisorilor.

La 27 februarie 1881, în vârstă de 71 de ani, eruditul profesor August Treboniu Laurian a trecut din viață și a fost înmormântat la Cimitirul Bellu. Bustul cioplit în marmură de C. Starch deasupra mormântului este de o vădită asemănare.

Viața acestui valoros bărbat al Ardealului care a întâmpinat și bravat timp de o jumătate de secol nedreptățile epocii sale, a fost călăuzită de multă modestie.

Democrat prin origine, nu s-a lăsat ispitit de laurii gloriei, a mers pe drumul marilor reforme, predicând de la tribună și catedră ideile de libertate și, în unire cu Nicolae Bălcescu, a lucrat la „Istoria poporului român”, în vederea revendicărilor și aspirațiilor înfăptuite mai târziu.

Politica partidelor burgheze nu l-a câștigat, el nu-și găsea loc între politicienii epocii sale. Era de o mare modestie sufletească, nu se mândrea decât cu titlul de dascăl, călăuzit de sentimente patriotice ale iubirii de neam.

Întreaga lui activitate este străbătută de nestrămutatele idei de libertate, indiferent de sentimentele naționale. Cei care l-au cunoscut nu-l pot uita.

La înmormântarea lui Aug. Treboniu Laurian, Academia Română a delegat din mijlocul ei pe Sion, Universitatea pe prof. Cernăutescu, iar Adunarea Națională pe Maiorescu, Aurelian, Georgescu și Polizu.

I s-au făcut funeralii naționale, luând parte elevii școlilor primare, secundare, normale, studenții universitari și alte delegații culturale.

Printre discursurile funebre s-a remarcat cuvântarea Dr. Carol Davila.

În capitala României Socialiste, numele lui August Treboniu Laurian îl poartă o piață la intersecția străzilor Udriște Năsturel cu Matei Basarab, unde școlarii și admiratorii săi, prin inițiativa unui comitet de profesori, la 2 iulie 1903, i-au ridicat un bust în memorie, opera sculptorului Bălăcescu, autorul statuii lui Tudor Vladimirescu din Târgu Jiu, pe soclul căreia ar fi nimerit să se mai adauge cuvintele lui Horațiu, poetul lui favorit: „Exegi monumentum aere perenius.”

Istoricul Nicolae Iorga scria în *Semănătorul* din 1903, cu prilejul inaugurării bustului, următoarele cuvinte:

„Acum câteva zile s-a dezvelit înaintea câtorva profesori și școlari un mic bust de marmură pe care stă scris: *Școlarii și admiratorii săi (1810-1881)*, care a chemat să amintească copiilor din școala vecină și puștinilor trecători din acest unghi al Bucureștilor, numele și faptele lui August Treboniu Laurian.”

Chipul bătrânului neînfricat, purtând trei nume curate pompoase latinești, e o adevărată proclamație care a murit crezându-se învins de neînțelegera timpului său.

Învișilor nu li se ridică statui, nici busturi: dacă bustul s-a înălțat totuși, dacă priviri serioase și mișcate l-au privit de la desfacerea lui în deplină lumină glorioasă a lui iulie, ce-l cuprinse deodată în aureolă, dacă de pretutindeni au vorbit glasuri care cuprindeau cu mai multă, sau mai puțină cunoștință o recunoaștere duioasă, aceasta înseamnă că purtătorul celor trei nume romane, creatorul de limbă și iluzii, n-a fost în toate urmările faptei sale un învins.

Căci pedestalul adevărat al monumentului său e greșeala ce a făcut, în care s-a închis și și-a zidit viața, sufletul, această mare și sfântă greșală.

Lui însă, vizionarului, nu-i ajungea aceasta și sufletul prins se zbătea în clădirea întemeiată prin jertfa lui.

Limba românească a rămas vulgară, scrisul se păstra barbar, Roma viitoare tot nu se apropia de pământ. Sufletul se lovi de această realitate nevrednică și se stinse, dar rezemat pe realitățile trainice, trăiește clădirea, lucrători tot mai mulți îi adâncesc temeliiile, și în margine străjeri, vizionari ca dânsul, păzesc și așteaptă” și mai departe Nicolae Iorga completează:

„Tinerii se zbăteau să-și descopere o conștiință a lor, din câte lucruri citiseră, auziseră și văzuseră. Lipsea o îndrăzneală, un ideal mare, care să smulgă această societate și să o arunce mai departe.

Laurian a fost acest mare îndrăzneț. Visul lui era a unei Rome nouă cu acest material românesc pe care-l credea vrednic să dea o asemenea operă.

Prin limbă, prin amintiri, era să facă această minune. Și spre a imprima mișcarea, el își alese, ca și Lazăr, singurul punct de plecare: „Școala.” Începu cu cele muntene și sub Grigore Vodă Ghica, el căpătă în mână și pe ale Moldovei. Energia lui predomină mai târziu în acea școală înaltă pentru oamenii mari care trebuia să fie *Academia Română*” (N. Iorga, Pagini alese).

În satul lui natal Fofeldea, a trăit până în ultimii ani în locuința unde se născuse Laurian, bătrânul preot Ion Comșa, care cu glas stins, însă duios, își mai amintea din ceața vremurilor apuse, sosirea lui August Treboniu Laurian, prin anul 1870, în sat.

...”Într-o zi a trecut fiul nostru Oltul. Eram copil de-o șchioapă. Pe atunci nu erau drumurile de astăzi, se hurdubăia căruța cu care mergea din cauza fâgașurilor desfundate și pline de gropi. Știu bine că ne-am adunat toată suflarea ca să vedem pe profesorul Laurian cum trece, însoțit de cei doi fii ai săi. Când s-a apropiat de noi, am strigat cu toții vivat! Și a pornit mai departe făcându-ne semne cu mâna. Am auzit că a mai fost scurtă vreme pe acasă după revoluția din 1848, după ce a scăpat din temnița din Sibiu”. Venerabilul preot, care îi mai păstra actul de naștere în arhiva bisericii din sat, a mai adăugat: „este frumos să vezi oamenii învățați cum se reîntorc la locul de unde s-au născut și cum prețuiesc obârșia din care s-au ridicat ca fii ai poporului.”

Nu este cu puțință, scria necrologul din „Gazeta Transilvaniei” din 6 martie 1881, ca marea generație să nu se pătrundă de faptele și viața frumoasă a marelui patriot care a fost Laurian și care va luci în calea tuturor generațiilor viitoare ca exemplu de imitat. Ea va continua opera începută a regenerării naționale.

În București, pe strada Labirint, lângă fosta școală de menaj „Elena Basarab”, în spatele liceului care poartă numele marelui voievod Matei Basarab, construit pe terenul ce i-a aparținut, se afla locuința care a adăpostit ultimii ani ai marelui dascăl, cu grădinița din fața casei, pe care o cultiva singur și unde primea și se întreținea cu prietenii și mai ales cu școlarii ce-l

vizitau, ca să-i ceară sfatul și de multe ori sprijinul material, în schimb el le cerea muncă instructivă.

Mare i-a fost bucuria, însoțită de lacrimi, scria colegul său scriitorul Gh. Sion, atunci când în plină ședință a Academiei, Laurian a primit și premiat, sub plic închis, traducerea „Filipicelor” a lui Cicero și a văzut bătrânul că sărbătoritul este însuși fiul său Dimitrie, publicist de valoare, continuatorul tatălui său la catedra de filozofie a Colegiului Sf. Sava din București și mai târziu fondatorul ziarului „România liberă”, organ al aspirațiilor claselor laborioase, după războiul independenței din 1877, a cărei conducere administrativă o avea fratele său Alexandru August Laurian.

August Treboniu Laurian, fostul președinte al Academiei din perioada anilor 1869-1878, investit cu titlul de „Tribun”, al cărui portret, pictat de Henția, a figurat mult timp la locul de onoare în sala de ședințe a înaltului for, a luminat minți și a înnobilat suflete, închinându-și întreaga activitate redeşterării sentimentului național, care a asigurat existența poporului român, în decursul lungii și dureroasei sale istorii.

Figura lui de vrednic progresist în lupta către realizările zilelor noastre trebuie privită și prețuită, mai ales alături de a lui Nicolae Bălcescu, cu care a colaborat, fiindcă strâns uniți au luptat și au îndurat suferințe pentru aceleași aspirații și aceleași idealuri.

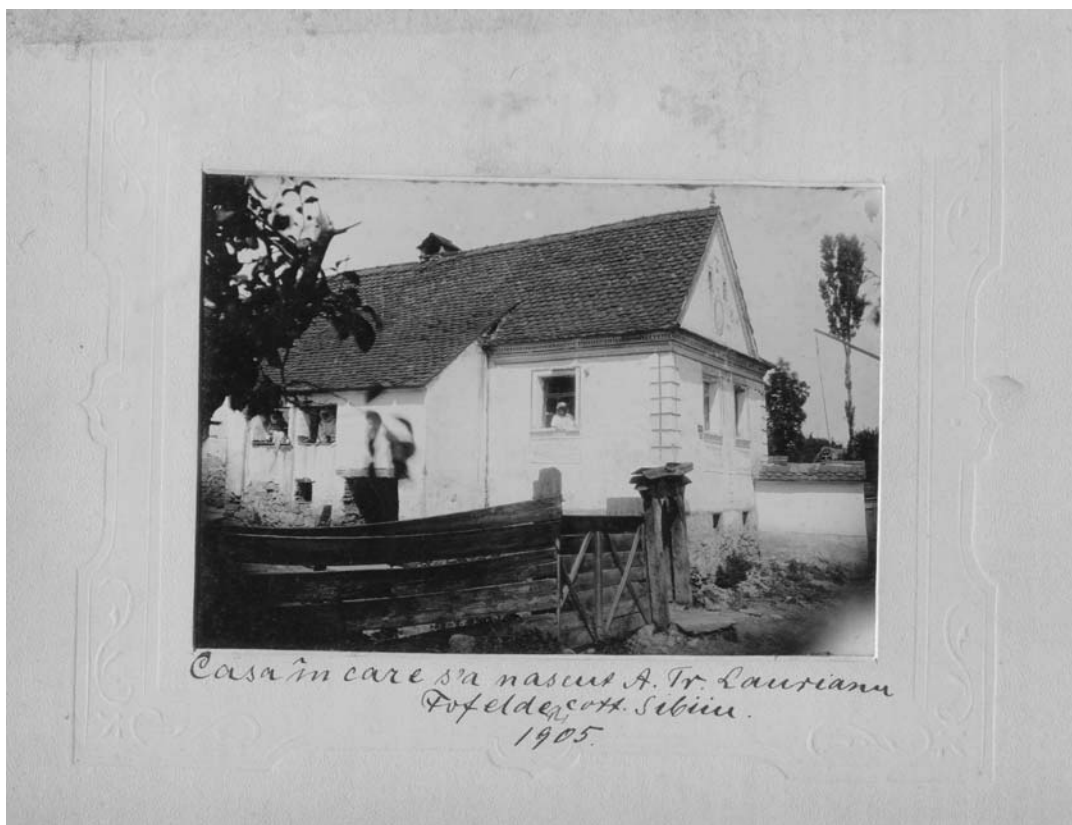
În anii puterii populare, Comitetul Științific de pe lângă Muzeul raionului Agnita, regiunea Brașov, a luat lăudabila inițiativă a punerii unei plăci de marmură pe casa din Fofeldea în care s-a născut cărturarul patriot, mândria concetățenilor noii generații din comună, care poartă următoarea inscripție:

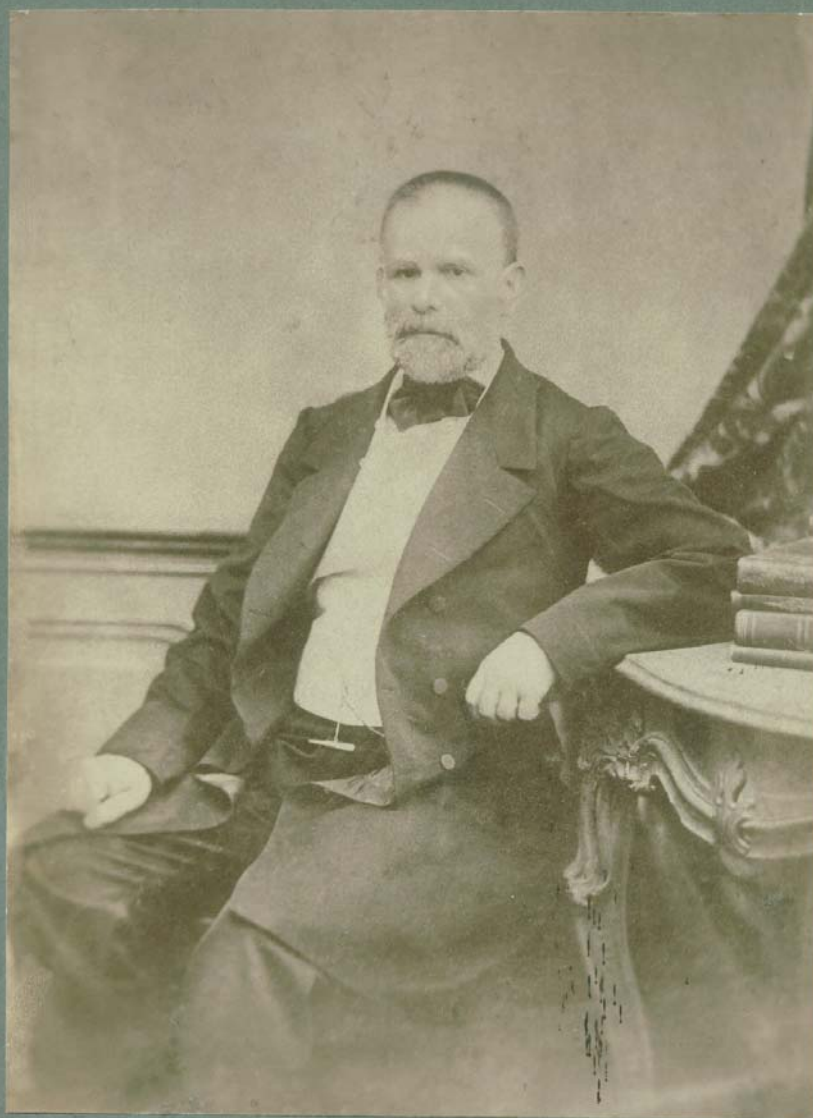
„În această casă s-a născut August Treboniu Laurian, 1810-1881, lingvist și istoric de seamă, intelectual patriot cu activitate intensă pentru afirmarea dreptului la cultura națională.

A fost membru fondator al Academiei Române și primul decan al Facultății de Litere din București.

Din partea comitetului executiv al Sfatului popular al raionului Agnita, în anul 1966.”

Non omnis moriar.

August Treboniu Laurian